

2024-10-24

Finansdepartementet

Remissyttrande, Nätt och jämnt – Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn (SOU 2024:), betänkande av Utjämningskommittén 2022

Sammanfattning

Ljusnarsbergs kommun framför i detta remissyttrande sammanfattningsvis följande:

Ljusnarsbergs kommun har beretts möjlighet att yttra sig över betänkandet Nätt och jämnt – Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn (SOU 2024:50) Sammanfattningsvis är Ljusnarsbergs kommun i huvudsak positiv till Utjämningskommitténs förslag som på sikt kan leda till minskade skillnader i skattesats mellan kommunerna. Fortfarande visar dock utredningens förslag att utjämningen inte är tillräckligt långtgående för att skapa ännu mer likartade förutsättningar för landets kommuner. Skillnaden mellan liten och stor kommun kommer kvarstå även efter en eventuell implementering av förslaget.

Då det gäller de riktade statsbidragen ser Ljusnarsbergs kommun positivt på att statsbidrag som går till kommunsektorn ska vara generella och att en rad riktade statsbidrag inordnas i de generella. 17 riktade statsbidrag föreslås ingå i det generella statsbidraget vilket borde kunna utökas med fler för ett ökat självbestämmande för kommunerna. Kommitténs syn på att det behövs en utjämning även för personer med funktionsnedsättning enligt socialtjänstlagen är bra. Det är även positivt att personalkostnadsindexet föreslås att tas bort då sammanhanget mellan vårddyngd och indexet inte finns.

3 Kommitténs utgångspunkter och problembild

3.4 Principiella utgångspunkter för kommitténs arbete med översynen av utjämningen

Ljusnarsbergs kommun ser mycket positivt på att kommittén haft den kommunala självstyrelsen som ett grundläggande värde i sitt arbete. Ljusnarsbergs kommun upplever att det förekommer ständiga hot mot den kommunala självstyrelsen, inte minst riktade statsbidrag utgör ett av dessa hot.

3.5.2 Systemet missgynnar kommuner som är effektiva

Det är positivt att kommittén konstaterar att kostnadsutjämningen inte missgynnar kommuner som är effektiva, en villfarelse som dessvärre fått ett visst genomslag i kommunsverige där det heter att kommuner som erhåller större intäkter från kostnadsutjämningsystemet är ineffektiva.

4 Översyn av riktade statsbidrag

4.1.3 Svårt att åstadkomma en långsiktig minskning när det gäller antalet riktade statsbidrag

4.1.4 Användningen av riktade statsbidrag har ökat

Det är med oro som Ljusnarsbergs kommun noterar att kommittén konstaterar ett cykliskt mönster av ökat antal riktade statsbidrag trots alla historiska utredningar med utfästelser att de riktade statsbidragen skall minska. Denna oro förstärks när kommittén konstaterar att ökningen av riktade statsbidrag är särskilt tydlig på senare tid. Detta förstärker Ljusnarsbergs kommuns upplevda hot mot den kommunala självstyrelsen.

4.2.4 Fyra undantag föreslås från huvudregeln om generella statsbidrag i styrningen av kommunsektorn

Ljusnarsbergs kommun tillstyrker kommitténs förslag. Det borde vara en självklarhet "... att generella statsbidrag ska vara en utgångspunkt i den ekonomiska styrningen av kommunsektorn." (sidan 185). Detta är viktigt ur demokratiskt perspektiv, som kommittén konstaterar på sidan 186. Riktade statsbidrag begränsar demokratin i allmänhet och den lokala demokratin i synnerhet och begränsar subsidiaritetsprincipen. Konsekvensen blir försämrat inflytande för medborgarna, samt deras tilltro, tillit etc. till demokratin och därmed ökar avståndet mellan politiken och medborgarna.

Kommittén konstaterar på sidan 189 att riktade statsbidrags "... syfte, mål och inriktning inte alltid är tillräckligt förankrade i kommunsektorn..." av staten. Ljusnarsbergs kommun anser sig se att anledningen till denna bristande förankring är att staten vill gynna särintressen. Detta kan föranledas av lobbyism medförande att starka särintressen ges större makt, dock inte innebärande att dessa särintressen har behov av de resurser riktade statsbidrag de tillförs utan andra sektorer har större behov av dessa resurser. Således riskerar riktade statsbidrag uppnå en undanträngningseffekt gällande resurser och suboptimering, inte minst är detta ytterst tveksamt ur ett demokratiskt perspektiv.

Ljusnarsbergs kommun kan se behovet av en ventil för särskilda stöd till riktade statsbidrag. Dock måste understrykas den oerhörda vikten av följande konstaterande av kommittén "Det är därför viktigt att regeringen inte tolkar denna ventil som att den ger carte blanche för att fortsätta introducera nya riktade statsbidrag på samma sätt som har skett under det senaste decenniet." (sidan 191).

Ljusnarsbergs kommun har en tveksamhet till stimulerande riktade statsbidrag utifrån historisk erfarenhet. Av denna anledning är det oroande att dessa utgör en sådan stor andel av statsbidragen. Det är av oerhörd vikt att det påvisade stimulansbehovet är reellt, inte av kosmetisk art, svepande och diffust.

Ljusnarsbergs kommun menar att det är en självklarhet att den överskjutande samhällsnyttan skall vara fastlagd innan riktade statsbidrag tillämpas. Här gäller det att staten inte ger efter för särintressen.

4.3.2 Kommittén föreslår skärpta beredningsrutiner och utformningskriterier för riktade statsbidrag

Ljusnarsbergs kommun tillstyrker kommitténs förslag men är tveksam till kommitténs bedömning att inget riktat statsbidrag skall ge kommuner mindre än 100 000 kronor i bidrag. Denna gräns borde vara högre då 100 000 kronor är en relativt låg summa.

Ljusnarsbergs kommun delar fullt ut kommitténs synpunkt att de riktade statsbidragen till ”... kommunsektorn ofta är alltför snävt avgränsade i fråga om vad de får användas till.” (sidan 2023). Detta är en statlig detaljstyrning som är ett hot mot den kommunala självstyrelsen. Vidare delar Ljusnarsbergs kommun kommitténs synpunkt ”... att riktade statsbidrag i allmänhet bör styra mot ett visst syfte – snarare än en viss aktivitet.” (sidan 204).

Ljusnarsbergs kommun delar även kommitténs åsikt att riktade statsbidrag skall utformas så att de minimerar administrationen inom användarledet. I synnerhet gäller det beträffande återrapporteringskraven som är ett utslag av misstro mot kommunerna.

4.5 Förslag på riktade statsbidrag att inordna i det generella statsbidraget

4.5.1 Kommittén föreslår att 17 riktade statsbidrag ska inordnas i det generella statsbidraget

Ljusnarsbergs kommun tillstyrker kommitténs förslag men har en övertygelse om att det finns fler riktade statsbidrag som skulle kunna inordnas i det generella statsbidraget.

Ljusnarsbergs kommun vill rikta uppmärksamheten på följande som kommittén anger ”Kommittén vill betona att detta i någon mening är själva poängen med en generalisering – att kommuner och regioner självständigt, inom ramen för det kommunala självstyret, ska kunna ta ett större ansvar för att prioritera i och utforma sina verksamheter.” (sidan 222) och ”Man bör, enligt kommitténs uppfattning, inte heller ha övertro på vilken betydelse enskilda riktade statsbidrag har för de lokala prioriteringarna på lång sikt i kommunsektorn. Mycket tyder på att styrningseffekten är avtagande över tid.” (sidan 223):

4.6.3 Konsekvenserna av ett sektorsbidrag till skolan är avhängiga utformningen av bidraget

Ljusnarsbergs kommun delar kommitténs bedömning med förbehåll och förordar ”en mindre variant som innebär en sammanläggning av majoriteten av dagens riktade statsbidrag till skolan”, variant 1, sidan 233. Dock innehåller kommitténs analyser av de tre varianterna av ett möjligt sektorsbidrag inget rörande konsekvenserna för det kommunala självstyret, det vill säga demokratin i allmänhet och den lokala demokratin i synnerhet. Ljusnarsbergs kommun

ser det oroande med en skatteväxling där staten ökar sin utdebitering samtidigt som kommunerna minskar sin. Kommittén för en diskussion om det strukturella löneläget inom kommuner och skolan. Ljusnarsbergs kommun kan se en fara av att staten ökar lärarlönerna och det påverkar den kommunala lönebildningen. Staten har tidigare infört riktade statsbidrag som direkt fokuserat på lärarnas löner, exempelvis lärarlönelyftet, vilket är en direkt undfallenhet för ett särintresse. Konsekvenserna av den statlig höjning av lärarlönerna är ökade kostnader för kommunerna eftersom andra yrkeskategorier av naturliga skäl skulle kräva likartad löneutveckling som lärare. Andra yrkeskategorier avser då inte bara andra yrkeskategorier inom skolan.

Därutöver är Ljusnarsbergs kommun ytterst tveksam till att skatteväxling skulle bli neutral.

Reflektioner över riktade statsbidrag visavi generella statsbidrag

Ljusnarsbergs kommun kan konstatera att trots alla utredningar som föreslagit minskat antal riktade statsbidrag och ökade generella statsbidrag, har det blivit intet. Detta kan härledas till att förespråkarna för riktade statsbidrag utgör starka särintressen. Detta kan åskådliggöras av Försöksverksamhetskommitténs betänkande Förändring genom försök – Försöksverksamhet i den kommunala sektorn (SOU 2023:94). Ett förslag i detta betänkande var ett försök med att 14 småkommuner skulle få delta i en försöksverksamhet där ett antal riktade statsbidrag skulle överföras till ett generellt statsbidrag för småkommuner. Ljusnarsbergs kommun gjorde ett remissyttrande över detta betänkande som kommunen vidhåller.

Intressant är dock andra remissyttrandena över detta betänkande. Såväl Skolverket och Socialstyrelsen avstyrkte förslaget om försöksverksamhet med statsbidrag för småkommuner. Skolverket anger ”Skolverket ser även en risk att det föreslagna statsbidraget för små kommuner kommer att innebära att det sammantaget blir mindre pengar till skolsektorn i de kommuner som ingår i försöket (Yttrande över förändring genom försök – försöksverksamhet i den kommunala sektorn (SOU 2023:94), Skolverket 2024-04-11, sidan 2). Vidare var Skolverket motståndare till försök eftersom det riskerade karriärtjänster i skolan, löneökningen till lärare och införandet av lärarassistenter. Socialstyrelsen avstyrkte förslaget för att det inte var tillräckligt avgränsat. Noteras skall även att det inte gick att inkorporera statsbidrag inom arbetsmarknadsområdet på grund av Arbetsförmedlingens motstånd.

Vad som åskådliggörs ovan är de starka särintressen som motarbetar mer generella statsbidrag på de riktade statsbidragens bekostnad. Det finns således starka krafter som sätter egen- och särintresset framför samhällsnyttan och det ökade demokratiska inslaget som en överföring av riktade statsbidrag till generella statsbidrag skulle medföra. Det som krävs för att

Utjämningskommittén 2022s modesta förslag om överföring av riktade statsbidrag skall kunna genomföras är en regering och riksdag som har modet att köra över dessa destruktiva särintressen, något som kommunen konstaterat historiskt inte funnits utan tvärtom har egen- och särintressena tillmötesgått i en oroväckande grad. Självklart utgör dessa egen- och särintressen inte endast av statliga myndigheter, det finns en stor uppsjö av särintressen som haft en negativ påverkan på den svenska samhällsutvecklingen.

5 Översyn av inkomstutjämnningen

Ljusnarsbergs kommun tillstyrker kommitténs förslag och bedömningar. Särskilt gläds åt att kommittén inte kunna finna evidens på att inkomstutjämnningen har tillväxthämmande effekter.

6 Översyn av kostnadsutjämnningen för kommuner

Ljusnarsbergs kommun tillstyrker kommitténs förslag och bedömningar.

6.4.3 Överväganden och förslag

Ljusnarsbergs kommun ser med tillfredsställelse att kommittén inom förskoleklass och grundskola föreslår att ”En ny ersättning för *socioekonomi* införs för att kompensera för skillnader i behov mellan kommuner till följd av olika resursstark elevsammansättning. Kompensationen ska baseras på ett index utifrån andelen barn med lågutbildade föräldrar, andelen barn i hushåll med låg disponibel inkomst samt andelen barn med högst fyra års vistelsetid i Sverige.” (sidan 339). Socioekonomiska faktorer är av stor betydelse för framför allt kommuner präglad av historiskt krympande basindustri och negativ befolkningsutveckling.

9 Översyn av LSS-utjämnningen

LSS-utjämnningen är komplex enligt Ljusnarsbergs kommun och därför svår för enskilda kommuner att sätta sig in i, i synnerhet gäller det mindre kommuner.

9.3 Insatser enligt socialtjänstlagen

9.3.1 Bakgrund

Ljusnarsbergs kommun delar kommitténs uppfattning att det gällande insatser enligt socialtjänstlagen för personer med funktionsnedsättning finns stor anledning att överväga om inte den verksamheten skall omfattas av utjämnning.

9.4.2 Statligt huvudmannaskap för personlig assistans

Ljusnarsbergs kommun ser positivt på Huvudmannaskapsutredningens förslag om ett statligt huvudmannaskap för personlig assistans.

15 Åtgärder för att motverka höga och ökande skattesatser i kommuner och regioner

15.4.5 Stöd till Rådet för främjande av kommunala analyser för jämförelser och analyser av effektivitet

Ljusnarsbergs kommun tillstyrker kommitténs förslag om ökning av statens bidrag till Rådet för främjande av kommunala analyser (RKA). För mindre kommuner med begränsade administrativa resurser för att göra egna analyser utgör RKA en ovärderlig resurs och ger dem möjlighet att vidareutveckla sin verksamhet rörande kommunal effektivitet, detta vore välkommet.

Övrigt

Ljusnarsbergs kommun bifaller i övrigt huvudsakligen kommitténs förslag och bedömningar i betänkandet.